

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕРІВНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ЯК ФАКТОРА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

©2019 ПИВАВАР І. В.

УДК 330.3:005.922.1:33(1-32)(477)

JEL: R11; R12; R13

Пивавар І. В. Методологія дослідження нерівномірності розвитку як фактора забезпечення економічної безпеки регіонів України

Розглянуто проблему нерівномірності розвитку регіонів, що призводить до послаблення їх економічної захищеності від зовнішніх та внутрішніх ризиків. Розроблено механізм діагностування та вимірювання нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів України та проаналізовано її вплив на рівень економічної безпеки на регіональному рівні. Результатами роботи є здійснення кластерного аналізу регіонів; обчислення інтегрального показника рівня економічної безпеки; побудова просторово-динамічної моделі, а також обчислення коефіцієнта нерівномірності розвитку. Визначено дві групи регіонів, що відрізняються за рівнем економічної безпеки. Для визначення інтегрального рівня економічної безпеки обчислено таксономічний показник, що підтвердив сталу диспропорційність регіонів за їх розвитком у національній економіці та посилення нерівномірності розвитку з роками. Найвпливовішими факторами класифікації було визначено житловий фонд і дохід населення.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, нерівномірність розвитку регіонів, економічна безпека регіону, кластерний аналіз, метод Уорда, метод k-середніх, таксономічний показник, просторово-динамічна модель, коефіцієнт нерівномірності.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-4-147-157>

Рис.: 8. Табл.: 2. Бібл.: 19.

Пивавар Ірина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії, статистики та прогнозування, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: pivavariv@ukr.net

УДК 330.3:005.922.1:33(1-32)(477)

JEL: R11; R12; R13

Пивавар И. В. Методология исследования неравномерности развития как фактор обеспечения экономической безопасности регионов Украины

Рассмотрена проблема неравномерности развития регионов, что приводит к ослаблению их экономической защищенности от внешних и внутренних рисков. Разработан механизм диагностики и измерения неравномерности социально-экономического развития регионов Украины и проанализировано её влияние на уровень экономической безопасности на региональном уровне. Результатами работы являются осуществление кластерного анализа регионов; вычисление интегрального показателя уровня экономической безопасности; построение пространственно-динамической модели, а также вычисление коэффициента неравномерности развития. Определены две группы регионов, отличающихся по уровню экономической безопасности. Для определения интегрального уровня экономической безопасности вычислен таксономический показатель, подтвердивший постоянную диспропорцию регионов в плане их развития в национальной экономике и усиление неравномерности развития с годами. Весомыми факторами классификации были определены жилой фонд и доход населения.

Рис.: 8. Табл.: 2. Библ.: 19.

Пивавар Ирина Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической теории, статистики и прогнозирования, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: pivavariv@ukr.net

UDC 330.3:005.922.1:33(1-32)(477)

JEL: R11; R12; R13

Pivavar I. V. The Methodology of Research on the Unevenness in Development as a Factor of Ensuring the Economic Security of Regions of Ukraine

The problem of unevenness in development of regions is considered, which leads to weakening of their economic protection against the external and internal risks. The mechanism for diagnostics and measurement of unevenness in the socio-economic development of regions of Ukraine is elaborated and its influence on the grade of economic security at the regional level is analyzed. The results of the work are the conducting a cluster analysis of regions; calculation of the integral index of the economic security level; construction of the spatial-dynamic model, as well as calculation of the coefficient of unevenness in development. Two groups of regions differing in terms of economic security are identified. In order to define the integral level of economic security, a taxonomic index has been calculated, confirming the constant imbalance of regions in terms of their development in the national economy and increasing the unevenness in development over the years. As significant factors of the classification are defined housing fund and income of the population.

Keywords: socio-economic development, unevenness in development of regions, economic security of region, cluster analysis, Ward's method, k-means method, taxonomic index, spatial-dynamic model, coefficient of unevenness.
Fig.: 8. Tabl.: 2. Bibl.: 19.

Pivavar Iryna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Theory, Statistics and Forecasting, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: pivavariv@ukr.net

Першочерговим завданням забезпечення сталого та збалансованого розвитку України в довгостроковій перспективі протягом усіх років незалежності є досягнення належного рівня економічної безпеки нашої держави. Швидкість зміни зовнішніх і внутрішніх умов функціонування вимагає від економіки достатнього рівня захищеності

від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який, своєю чергою, повинен забезпечити високий рівень конкурентоспроможності країни та позитивну динаміку соціально-економічного розвитку. Сталий розвиток економіки країни, своєю чергою, забезпечують розвинуті регіональні економічні системи, для забезпечення стійкого функціонування яких необхідне

формування цілеспрямованих реакцій на загрози економічній безпеці регіонального рівня. При цьому необхідно враховувати наявні регіональні диспропорції в розвитку, сформовані під впливом чинників соціального розвитку, ресурсного потенціалу, рівня інноваційної активності, інвестиційної привабливості регіону та багатьох інших чинників.

Нерівномірність розвитку регіонів проявляється в усіх сферах життя: суспільній, економічній, екологічній, науковій тощо. Це призводить не тільки до деградації окремих галузей життєдіяльності, але й до загального погіршення стану країни, послаблення її економічної захищеності від зовнішніх та внутрішніх ризиків. У останні роки наша країна знаходиться у складному політичному становищі, що значно посилює економічний дисбаланс, викликаний різноманітністю географічних умов та демографічних процесів у регіонах.

Територіальні диспропорції розвитку в регіональному аспекті з позиції економічної безпеки освітлені в роботах З. С. Варналія, О. Г. Гранберга, Б. М. Данилишина, М. І. Долішнього, С. М. Злупка, Т. С. Клебанової, О. Ф. Новікової, Р. В. Покотиленка. Головний акцент у цих дослідженнях робиться на негативний вплив наявності диспропорцій на стан регіональної економіки і механізми державного управління для їх врегулювання. Віддаючи належне напрацюванням учених в цьому напрямку, необхідно зауважити, що недостатньо висвітлено проблему диспропорційності соціально-економічного розвитку регіону як загрози економічній безпеці держави.

Саме тому дане дослідження присвячене такому актуальному напрямку, як діагностування та аналіз нерівномірності соціально-економічного розвитку в системі економічної безпеки регіонів України.

Рівень економічної безпеки регіону формується під впливом великої кількості факторів, що можуть як сприяти, так і перешкоджати забезпеченню безпеки. Своєчасна та правильна ідентифікація таких факторів попередить можливу зміну характеру їх впливу, доки вони не набули дестабілізуючої сили та не перетворилися в загрози економічній безпеці. Це, а також необхідність прогнозування та уникнення кризових ситуацій, мінімізація можливих збитків, забезпечення стабільного рівня безпеки, є безперечними доказами необхідності управління економічною безпекою як держави, так і регіону.

Особливістю забезпечення економічної безпеки регіонів в Україні є необхідність урахування регіональних особливостей. Наявність та поглиблення регіональних диспропорцій розвитку є визначальним фактором, що спричиняє загрози економічній безпеці. Тому вважаємо за необхідне розглядати питання вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів тільки через призму забезпечення регіональної економічної безпеки.

Незважаючи на великий інтерес науковців до дослідження означеної проблеми, наразі не завершено процес формування методології досліджень, які б розглядали механізми уникнення регіональних диспропорцій у забезпеченні економічної безпеки. Також залишаються невирішеними питання ідентифікаторів глибини регіональних диспропорцій та їх впливу на загальний розвиток національної економіки.

Отже, метою даної статті є вдосконалення методів діагностування та аналізу нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів України, а також оцінки її впливу на рівень економічної складової в системі безпеки регіону.

Оцінка регіональних диспропорцій є важливою складовою системного опису та діагностики соціально-економічного розвитку регіонів та їх економічної безпеки. З метою діагностування та аналізу нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів України, а також оцінки її впливу на рівень економічної складової в системі безпеки регіону пропонуємо побудову алгоритму, що віддзеркалює логіку досягнення мети дослідження диспропорцій регіонального розвитку економічної безпеки територій. Запропонований алгоритм дослідження диспропорцій регіонального розвитку наведено на *рис. 1*.

Перший блок алгоритму дозволяє сформулювати основні теоретичні та методологічні положення, що лежать в основі дослідження: сукупність принципів, гіпотез і положень, що є планом його реалізації, а також моніторинг існуючих наукових підходів до дослідження поставленої проблеми.

Другий блок містить комплекс методик аналізу диспропорцій економічної безпеки: методичне забезпечення групування регіонів за рівнем економічної безпеки; методичне забезпечення аналізу диспропорцій регіонального розвитку; методичний підрахунок коефіцієнта нерівномірності економічної безпеки регіонів.

Третій блок – блок аналізу, за допомогою якого здійснюється розробка заходів та рішень з обраної проблематики досліджень, – включає в себе зіставлення та аналітику отриманих результатів, формування висновків щодо шляхів конвергенції регіонального розвитку.

На першому етапі дослідження з метою визначення принципів, мети та завдань вивчення диспропорційності розвитку регіонів з урахуванням рівня економічної безпеки, опираючись на результати досліджень вчених, викладених у роботах [4; 6; 10; 11], побудовано систему управління економічною безпекою регіону, що має такий вигляд (*рис. 2*).

З метою формування інформаційного підґрунтя дослідження диспропорцій регіональної економічної безпеки був проведений аналіз теоретичних засад і практичних підходів до аналізу нерівномірності роз-

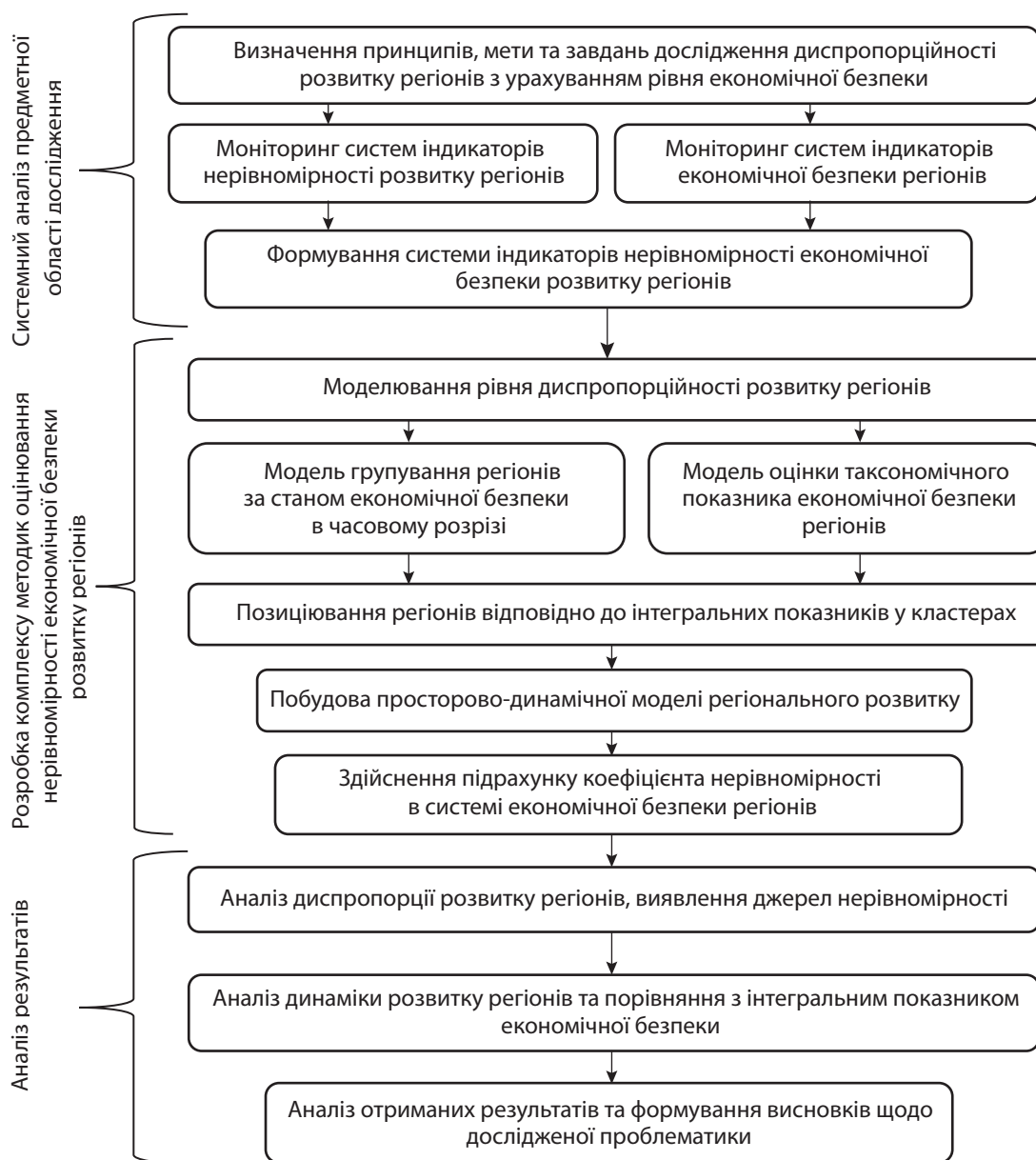

Рис. 1. Алгоритм дослідження нерівномірності економічної безпеки регіонів України

виту регіонів та їх економічної безпеки. Проблема обґрунтування системи індикаторів, що дозволяють оцінити ступінь кризовості ситуації, порушується в роботах цілого ряду авторів. Так, у роботах, Шильціна Е. А., Гребьонкіна А. С., Скрипнюк Д. Ф., присвячених аналізу асиметрії, диференціації, факторів її формування та методам регулювання, основними індикаторами соціально-економічного розвитку регіонів (СЕРР) розглядаються ВРП, обсяг промислового виробництва, грошові доходи на душу населення [15–17]. У роботах [1; 6; 8; 13] розглядаються питання оцінки диспропорцій в розвитку регіонів з урахуванням таких блоків: оцінка демографічної ситуації; оцінка стану навколишнього середовища; оцінка рівня інноваційності розвитку; показники економічного розвитку. Відзначаючи безсумнівні переваги пропонованих авторами підходів, пов'язаних з використанням

даних регулярної статистичної звітності, асиметрії регіонального розвитку, слід, проте, зазначити, що слаббовивченими залишаються такі аспекти, як оцінка інформативності індикаторів і дослідження стійкості системи індикаторів в динаміці. Тож запропоновано формувати методіку оцінки диспропорційності розвитку регіонів на принципах збалансованості та «базових індикаторів». Використання невеликої кількості показників сприяє вилученню з методіки несуттєвих показників, що позитивно впливає на загальний результат оцінки. За результатами опитування спеціалістів Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України та авторського підходу було обрано найвагоміші показники за всіма напрямками розвитку регіону.

У результаті виділено основні індикатори економічної безпеки на регіональному рівні, що відобра-

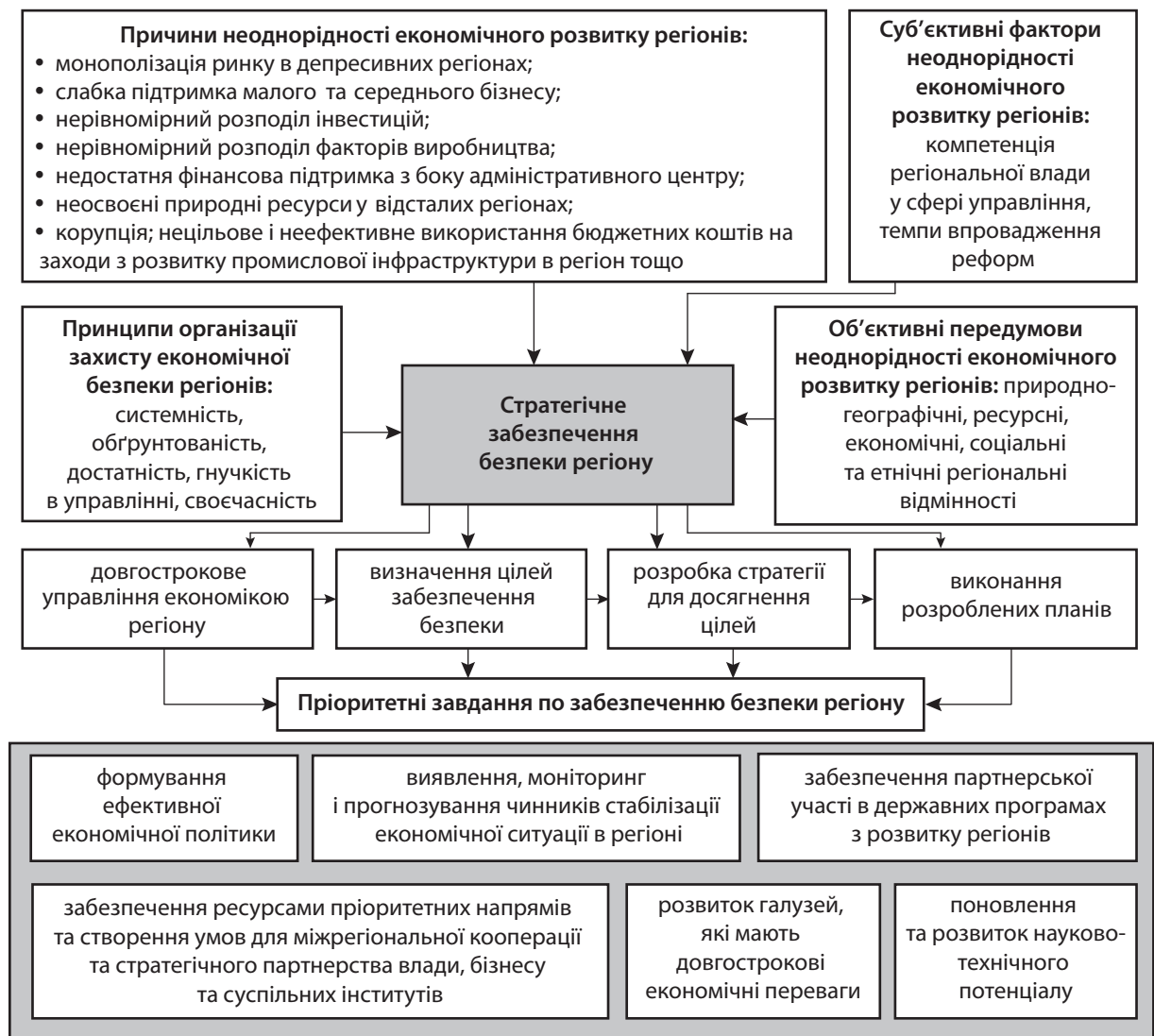

Рис. 2. Система управління економічною безпекою регіону

жають ступінь диспропорційності розвитку, дозволяють із системних позицій діагностувати характер і напрям диспропорцій. Розрахунок наведених індикаторів ведеться на базі загальноприйнятих показників, що характеризують розвиток регіонів та дозволяють виявити диспропорційність на різних рівнях її прояву. За результатами аналізу робіт, присвячених побудові системи індикаторів нерівномірності соціально-економічного регіонального розвитку [2; 9; 12], серед показників економічної безпеки регіону було відібрано 14 таких, що мають найбільший вплив на соціально-економічний розвиток. Підбір показників здійснювався таким чином, щоб охопити основні сфери соціально-економічного розвитку. Їх перелік представлено в *табл. 1*.

На другому етапі дослідження, відповідно до запропонованого алгоритму, здійснено групування регіонів за рівнем економічної безпеки на основі виявлених індикаторів економічної безпеки регіону, що мають найбільший вплив на його соціально-економічний рівень розвитку. Методом аналізу було обра-

но кластерний аналіз як спосіб, що дозволяє сформулювати декілька однорідних груп із множини об'єктів з однаковими характеристиками та порівняти їх.

Об'єктами дослідження є регіони України (число об'єктів $N = 24$), кожен з яких характеризується набором $n = 14$ параметрів (ознак), джерелом статистичних даних є статистичний збірник «Регіони України» за 2012, 2014 та 2017 рр. [3]. Ознаки, які були відібрані для дослідження, мають різну розмірність та різну одиницю масштабу. Тому для того, щоб зробити можливим зіставлення ознак та усунути вплив розмірності, матрицю вихідних даних було нормовано, тобто здійснено стандартизацію даних. На *рис. 3* наведено дендрограми класифікації регіонів за роками, де по осі абсцис представлено об'єкти дослідження, а по осі ординат – відстані між ними. Як бачимо, з роками чітко просліджуються тенденція розбиття на два кластери. Причому відстань, на яку вони об'єднуються в одну сукупність, є великою, окрім 2017 р. Це вже є першим свідченням

Індикатори економічної безпеки регіону

Змінна	Назва показника	Змінна	Назва показника
x_1	Природний приріст (скорочення) населення	x_2	Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників
x_3	Нааявний дохід у розрахунку на одну особу	x_4	Безробіття населення у віці 15–70 років (за методологією МОП)
x_5	Кількість виявлених злочинів	x_6	Кількість лікарів усіх спеціальностей
x_7	Прийняття в експлуатацію житла на 1000 осіб	x_8	Житловий фонд
x_9	Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу	x_{10}	Капітальні інвестиції на одну особу
x_{11}	Індекси сільськогосподарської продукції	x_{12}	Виробництво продукції сільського господарства на одну особу
x_{13}	Індекси промислової продукції	x_{14}	Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств, які здійснювали діяльність із роздрібною торгівлі

великої різниці між об'єктами кожного кластера, тобто присуття нерівномірності значень показників. Але водночас відстань між кластерами поступово зменшується, що може свідчити як про підйом слабких регіонів, так і про зниження рівня розвитку більш розвинених регіонів.

Спираючись на результати ієрархічного агломеративного методу, що показав візуальну наявність двох кластерів у сукупності регіонів, здійснимо розбиття сукупності методом k -середніх на два кластери. На *рис. 4* наведено графіки середніх значень ознак для утворених кластерів регіонів за роками. Результати, зображені на графіках, підтверджують доцільність розбиття множини регіонів на два кластери, оскільки прослідковується розмежування об'єктів кластеризації за більшістю ознак.

У *табл. 2* наведено результати кластеризації, а саме: склад та інтерпретація утворених кластерів, ознаки, що є визначальними у процесі класифікації.

За результатами першого етапу запропонованого алгоритму можна виявити логічне пониження рівня економічної безпеки Луганської та Донецької областей починаючи з 2014 р., що призвело до стрімкого переходу деколи потужних промислових регіонів до групи слабозрозвинених, підвернених значному економічному ризику регіонів. Водночас Львівська область продемонструвала значний приріст економічної потужності, що привело до її включення до кластера сильних областей.

Далі за запропонованим алгоритмом для регіонів за утвореними кластерами було побудовано моделі таксономічного показника економічної безпеки [5; 14; 19]. На *рис. 5* зображено розраховані показники інтегрального показника по кластерах за роками, проранжовані всередині свого кластера.

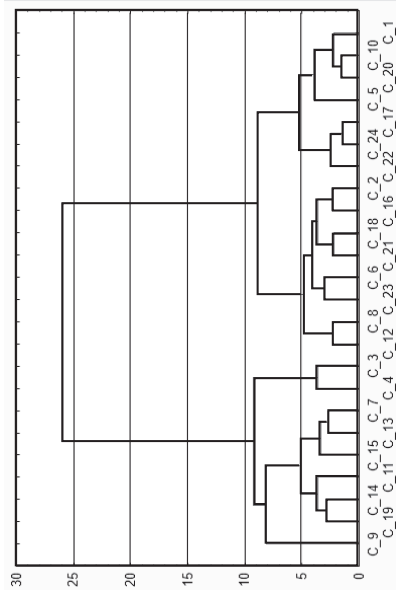
Обчислені показники підтвердили найкращу позицію Київського регіону, у той час як Донецька

та Луганська області наближуються до критичного рівня занепаду. Про це свідчать значення отриманого інтегрального показника, який показав результати нижче нуля для регіонів Донбасу за 2014 та 2017 рр. Такі аномальні значення показника можна пояснити гіпертрофованою різницею в положенні еталону та рівня економічної безпеки цих регіонів, тобто їх евклідова відстань занадто велика. Це дає на виході так звані точки викиду, що заважають зробити адекватний аналіз загальної ситуації по країні.

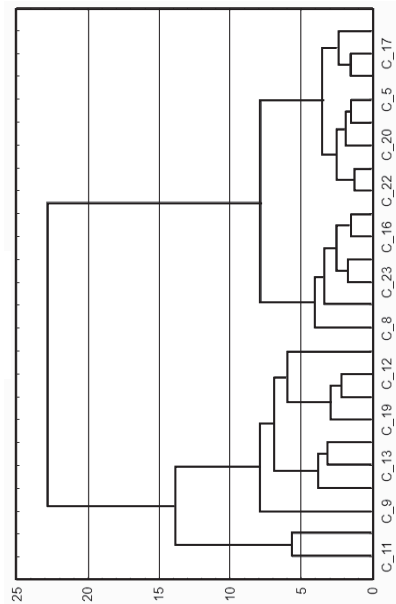
Саме тому було вирішено виключити з просторово-динамічної моделі регіони Донбасу. У результаті отримали динаміку пересування регіонів за кластерами в розглянутий період часу, причому лише Львівська область з кластера «слабких» перейшла до кластера розвинутих регіонів за цей час. Це говорить про сталий регіональний розвиток України та про те, що більшість областей знаходяться в зоні економічного ризику.

Отже, за результатами здійснених кроків можна зробити висновки, що характерною рисою кластера з низькою економічною безпекою є те, що області, що входять до її складу, – це регіони з аграрною спрямованістю господарства. Тоді як до складу сильних регіонів потрапили саме промислово орієнтовані області. Це можна трактувати так, що наше суспільство можна характеризувати як індустріальне. Водночас стрімкий підйом розвитку Львівської області та стале лідерство Київської, у яких займає лідируючі позиції розвинута сфера послуг, може означати, що в нашого суспільства є задатки до переходу на постіндустріальний рівень.

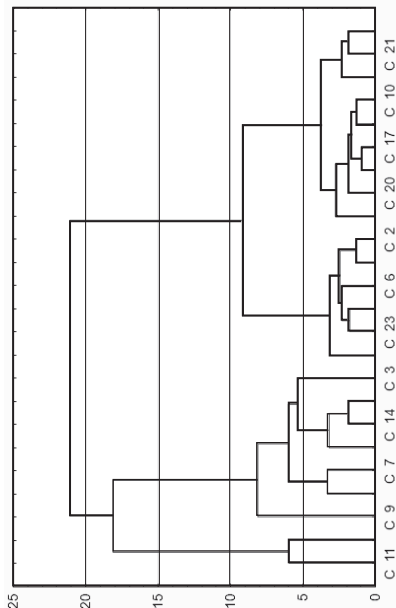
Наступним кроком дослідження стала побудова просторово-динамічної моделі, що передбачає обчислення інтегрального показника економічної безпеки регіонів за весь період з метою аналізу нерівномірності розвитку регіонів з урахуванням статичної

2012 р.

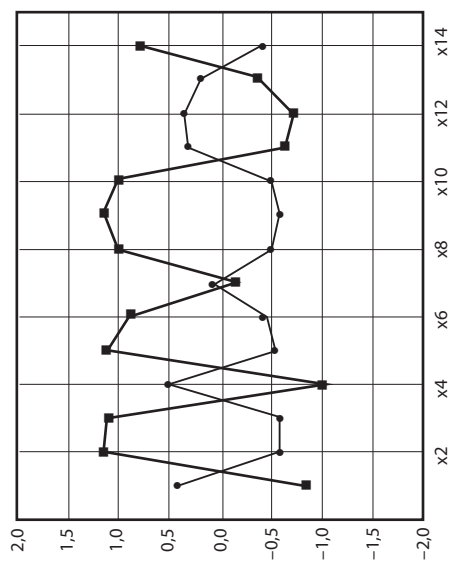

2014 р.

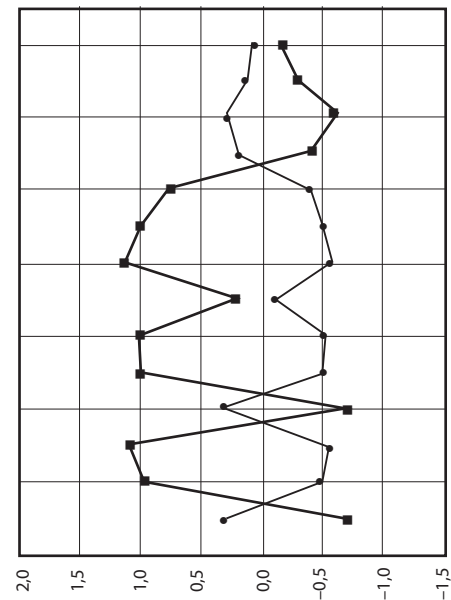

2017 р.

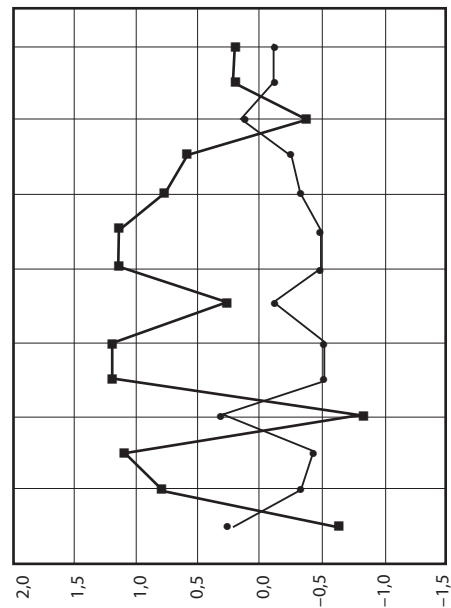
Рис. 3. Дендрограми класифікації регіонів за множиною ознак за роками

2012 р.

2014 р.

2017 р.

Рис. 4. Графіки середніх значень ознак для утворених кластерів регіонів за роками

Результати кластеризації регіонів за множиною ознак рівня економічної безпеки за роками

Рік	Показники, що вплинули на формування кластерів	Кластер	Характеристика кластера	Регіони, що сформували кластер
2012	ВРП у розрахунку на одну особу та середньомісячна з/п працівників	Кластер 1	Високий рівень розвитку	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Одеська, Полтавська, Харківська
		Кластер 2	Низький рівень розвитку	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська
2014	Житловий фонд та наявний дохід у розрахунку на одну особу	Кластер 1	Високий рівень розвитку	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Одеська, Львівська, Харківська, Полтавська
		Кластер 2	Низький рівень розвитку	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська, Луганська
2017	Кількість виявлених злочинів та кількість лікарів усіх спеціальностей	Кластер 1	Високий рівень розвитку	Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Одеська, Львівська, Харківська, Полтавська
		Кластер 2	Низький рівень розвитку	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська, Луганська, Донецька

та динамічної компонент диспропорційного розвитку. Для здійснення просторово-динамічного моделювання було сформовано вибірку, у яку увійшли всі показники за всіма роками. Тобто таблиця вхідних даних має $n = 22$ об'єктів та $f \cdot t = 14 \cdot 3$ змінних, де f – це кількість соціально-економічних факторів, а t – це кількість років.

Отримані значення таксономічного показника економічної безпеки регіонів, проранжовані в межах кластерів 1 та 2, наведено на рис. 6 – рис. 7.

На рис. 8 можна побачити, що рівень економічної безпеки Київської області значно перевершує всі інші. Можна висунути гіпотезу, що київський регіон становить окремий кластер, якщо розглядати сукупність регіонів з позиції 3-х і більше угруповань. Така ситуація, коли одне-два міста являють собою зосередження всього соціально-економічного потенціалу країни, зустрічається в усіх слабозрозумітих країнах, і наша не є виключенням. Ця риса значно впливає на незбалансованість економічного ландшафту країни, будучи її уособленням. Одним із найвпливовіших факторів розвитку на класте-

ри був вищезазначений житловий фонд. Це має сенс, тому що коли розвивається лише невелика кількість регіонів, відбувається відтік людських ресурсів з усієї країни до цих регіонів, перш за все, до Київського. У пошуках роботи люди покидають слабозрозуміти регіони та переїжджають до тих, де є попит на робочу силу, породжуючи постійний приріст житлового фонду саме в розвинутих регіонах. Таким чином, нерівномірність розвитку посилюється та поглиблюється з року в рік. Так буде тривати, доки в аграрних регіонах не з'явиться достатня кількість привабливих пропозицій та умов життя для потенційних працівників, насамперед – молоді.

Дисперсії показників всередині першого та другого кластерів дорівнюють відповідно 0,0079 та 0,0031. Таке незначне коливання значень всередині груп свідчить про щільне положення відносно один одного, а отже, рівень економічної безпеки кожного кластера можна охарактеризувати як стійкий.

Для більш наочного представлення нерівномірності економічної безпеки розвитку регіонів підраховано відповідний коефіцієнт k , методика розрахунку якого була запропонована в роботі Т. С. Клебанової,

1 кластер		1 кластер		1 кластер	
Київська	0,4738996	Київська	0,61093	Київська	0,57249
Дніпропетровська	0,2932863	Одеська	0,40229	Львівська	0,41938
Полтавська	0,2907262	Львівська	0,39676	Одеська	0,40399
Одеська	0,2792379	Дніпропетровська	0,38227	Дніпропетровська	0,38903
Харківська	0,2754081	Харківська	0,36220	Полтавська	0,37647
Запорізька	0,2188059	Полтавська	0,34947	Запорізька	0,34102
Луганська	0,2007328	Запорізька	0,34783	Харківська	0,33122
Донецька	0,1980758	Донецька	0,03552		
2 кластер		2 кластер		2 кластер	
Львівська	0,2774048	Івано-Франківська	0,38287	Івано-Франківська	0,39106
Вінницька	0,2369972	Вінницька	0,33558	Вінницька	0,36271
Івано-Франківська	0,2362274	Хмельницька	0,31701	Миколаївська	0,33437
Хмельницька	0,1913309	Миколаївська	0,27455	Хмельницька	0,32458
Миколаївська	0,1741130	Черкаська	0,24713	Черкаська	0,28845
Кіровоградська	0,1707760	Волинська	0,23502	Рівненська	0,28665
Сумська	0,1520898	Чернігівська	0,21805	Волинська	0,28662
Житомирська	0,1403910	Житомирська	0,21465	Сумська	0,27731
Волинська	0,1392985	Кіровоградська	0,21230	Чернігівська	0,25393
Черкаська	0,1290107	Закарпатська	0,19737	Житомирська	0,24443
Чернігівська	0,1283711	Херсонська	0,19642	Кіровоградська	0,24076
Тернопільська	0,1016598	Чернівецька	0,17222	Херсонська	0,23307
Рівненська	0,1015118	Луганська	-0,08887	Тернопільська	0,22746
Херсонська	0,0989664			Закарпатська	0,22347
Закарпатська	0,0647265			Чернівецька	0,21643
Чернівецька	0,0250065			Донецька	-0,01612
				Луганська	-0,15980
2012 р.		2014 р.		2017 р.	

Рис. 5. Інтегральні показники економічної безпеки регіонів за роками

Л. С. Гур'янової та інших [8]. Даний коефіцієнт розраховується для кожного регіону як частка його інтегрального таксономічного показника від максимального показника у виборці (тобто серед 22 регіонів) (див. рис. 8).

Аналіз результатів дає змогу побачити суттєву нерівномірність економічної безпеки регіонів. Показник регіону-лідера перевершує значення коефіцієнта найслабшого регіону майже в 7 разів. Серед інших регіонів лише декілька змогли показати половину результату столичного регіону. Більшість має показник близько 0,25, що свідчить про суттєву диспропорцію розвитку областей України, навіть без включення регіонів Донбасу. З метою подолання такої ситуації науковцями пропонується підвищення регіональної конкурентоздатності на підставі державної підтримки домінуючих секторів економіки з метою активізації секторів економіки регіонів для посилення тенденцій регіонального саморозвитку, а також посилення міжрегіонального співробітництва як засіб зниження диспропорцій регіонального розвитку за рахунок взаємовигідного міжрегіонального співробітництва.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження було виявлено значну і, що не менш важливо, стау диспропорцію регіонального розвитку. Дисбаланс соціально-економічного розвитку призводить до занепаду окремих територій, що неодмінно впливає на загальну картину розвитку країни. Для України найбільшу загрозу економічній безпеці становить, перш за все, критична ситуація на Донбасі. Індикаторами виступили показники, що є базисними факторами економічної безпеки регіону. Було проведено кластеризацію ієрархічним та агломеративним методами, за результатами якої було визначено дві групи регіонів, що відрізняються за рівнем економічної безпеки. Група слабких регіонів виявилася значно більшою за кількістю об'єктів, причому диспропорційність регіонів була сталою протягом років. Для визначення інтегрального рівня економічної безпеки було використано таксономічний показник. Найвпливовішими факторами розбиття на кластери було визначено житловий фонд і дохід населення. Зважаючи на те, що нерівномірність розвитку посилюється та поглиблюється

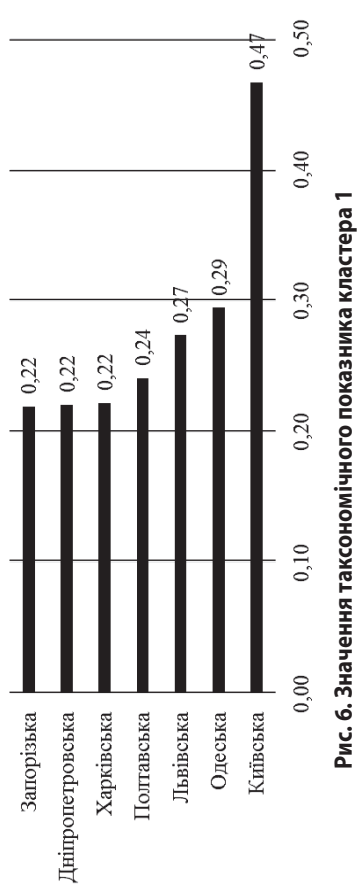

Рис. 6. Значення таксономічного показника кластера 1

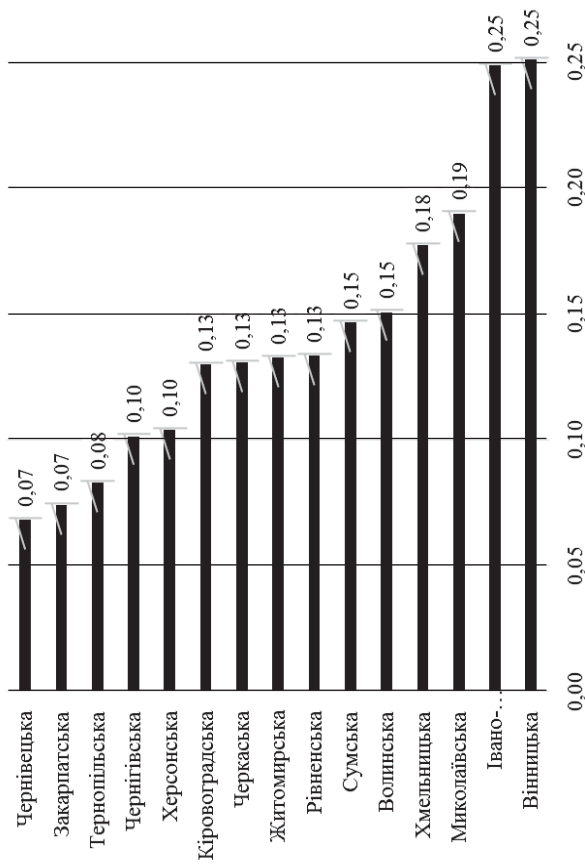

Рис. 7. Значення таксономічного показника кластера 2

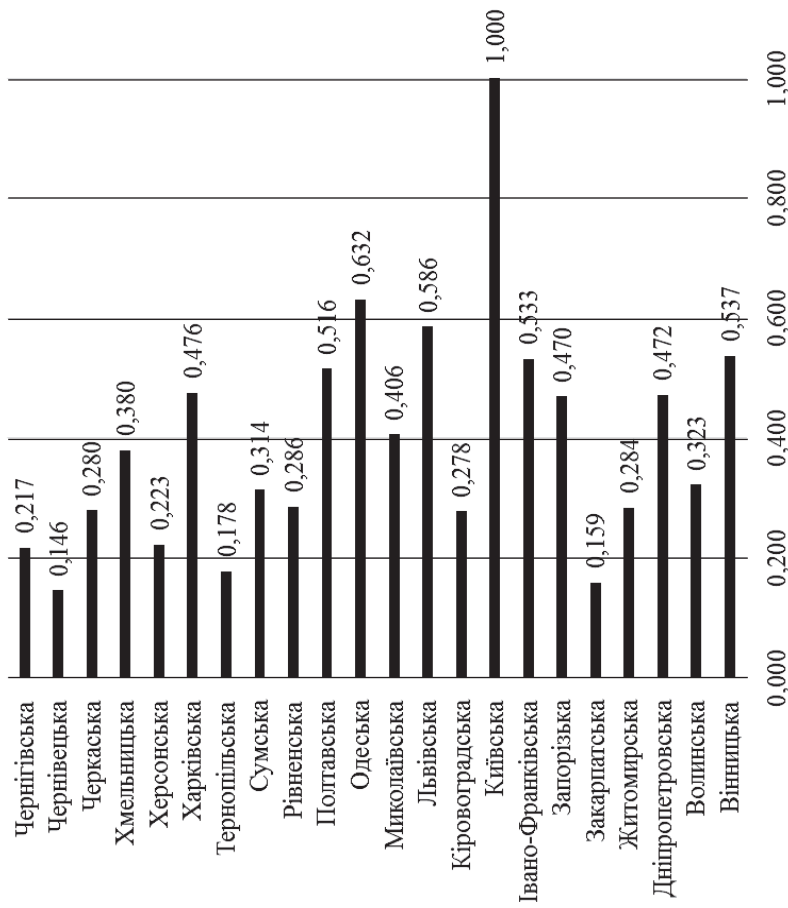

Рис. 8. Результати розрахунку коефіцієнта нерівності

з року в рік, подолання диспропорції розвитку регіонів має стати пріоритетним напрямом як державної регіональної політики, так і політики національної економічної безпеки. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Беркут О. В. Факторний аналіз диференціації соціально-економічного розвитку регіонів України. *Вісник ДДФА*. 2015. № 1. С. 229–234.
2. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С. та ін. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Захаров О. І., Пригунов П. Я. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності : навч. посіб. Київ : КНТ, 2011. 257 с.
5. Іляш О. І., Стефаняк В. І. Застосування таксономічного аналізу як інструменту державного регулювання та оцінки рівня соціальної безпеки України. *Економічний простір*. 2012. № 65. С. 80–91.
6. Регіонально-просторові економічні системи України : методологія і сучасна практика формування : монографія / Л. Г. Чернюк, М. І. Фащевський, Т. В. Пепа та ін. Черкаси : ЧДТУ, 2011. 423 с.
7. Кластерний аналіз. Теорія економічного аналізу. URL : http://pidruchniki.com/11800912/ekonomika/klasterний_analiz
8. Клебанова Т. С., Гурьянова Л. С., Трунова Т. Н., Смирнова А. Ю. Оценка и анализ неравномерности развития регионов Украины. *Актуальные проблемы экономики*. 2009. № 8. С. 162–168.
9. Копытов А. В., Макеева Ф. С. Сравнительный анализ методик оценки экономической безопасности регионов. *Наукоедение*. 2014. № 1. URL: <http://naukovedenie.ru/PDF/82EVN114.pdf>
10. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. Київ : Кондор, 2012. 552 с.
11. Новікова О. Ф., Покотиленко Р. В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення : монографія. Донецьк : Ін-т економіки промисловості НАН України, 2006. 407 с.
12. Оганян Т. М. Индикаторы оценки воспроизводства экономической безопасности региона: на материалах Краснодарского края : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. Ставрополь, 2011. 225 с.
13. Раєвнева О. В., Бобкова О. Ю. Диспропорційність соціально-економічного розвитку регіонів України: інструментарій оцінювання та регулювання : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2014. 58 с.
14. Сошникова Л. А., Тамашевич В. Н, Уебе Г., Шефер М. Многомерный статистический анализ в экономике : учеб. пособие. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. 598 с.
15. Толмачева А. Ф., Хахулин В. В., Тульку Я. И. О перспективах государственно-частного партнерства в инновационной сфере региона. *Економічний вісник Донбасу*. 2012. № 1. С. 231–238.
16. Федулова Л. К. Інституційне середовище інноваційного розвитку регіонів України. *Економіст*. 2012. № 5. С. 38–42.

17. Шевчук В. Я. Формування інноваційної моделі сталого розвитку України в посткризовий період. *Економічний часопис-XXI*. 2010. № 1–2. С. 6–8.

18. Brauksa I. Use of Cluster Analysis in Exploring Economic Indicator Differences among Regions: The Case of Latvia. *Journal of Economics, Business and Management*. 2013. Vol. 1. Issue 1. P. 42–45.

19. Murray A. T., Estivill-Castro V. Cluster discovery techniques for exploratory spatial data analysis. *International Journal of Geographical Information Science*. 1998. Vol. 12. Issue 5. P. 431–443.

REFERENCES

Berkut, O. V. "Faktornyi analiz dyferentsiatsii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy" [Factor analysis of the differentiation of socio-economic development of regions of Ukraine]. *Visnyk DDFa*, no. 1 (2015): 229-234.

Brauksa, I. "Use of Cluster Analysis in Exploring Economic Indicator Differences among Regions: The Case of Latvia". *Journal of Economics, Business and Management*, vol. 1, no. 1 (2013): 42-45.

Cherniuk, L. H. et al. *Rehionalno-prostorovi ekonomichni systemy Ukrainy : metodolohiia i suchasna praktyka formuvannia* [Regional-spatial economic systems of Ukraine: methodology and modern formation practice]. Cherkasy: ChDTU, 2011.

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Fedulova, L. K. "Instytutsiine seredovyshe innovatsiinoho rozvytku rehioniv Ukrainy" [Institutional environment of innovation development of regions of Ukraine]. *Ekonomist*, no. 5 (2012): 38-42.

Heiets, V. M. et al. *Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo* [Modeling economic security: state, region, enterprise]. Kharkiv: VD «ІNZhEK», 2006.

Iliash, O. I., and Stefaniak, V. I. "Zastosuvannia taksonomichnoho analizu yak instrumentu derzhavnoho rehulivannia ta otsinky rivnia sotsialnoi bezpeky Ukrainy" [Application of taxonomic analysis as a tool of state regulation and assessment of the level of social security in Ukraine]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 65 (2012): 80-91.

"Klasternyi analiz. Teoriia ekonomichnoho analizu" [Cluster analysis. The theory of economic analysis]. http://pidruchniki.com/11800912/ekonomika/klasterний_analiz

Klebanova, T. S. et al. "Otsenka i analiz neravnomernosti razvitiya regionov Ukrainy" [Assessment and analysis of the uneven development of the regions of Ukraine]. *Aktualnyye problemy ekonomiki*, no. 8 (2009): 162-168.

Kopytov, A. V., and Makeyeva, F. S. "Sravnitelnyy analiz metodik otsenki ekonomicheskoy bezopasnosti regionov" [Comparative analysis of methods for assessing the economic security of regions]. *Naukovedeniye*. 2014. <http://naukovedenie.ru/PDF/82EVN114.pdf>

Lipkan, V. A. *Natsionalna bezpeka Ukrainy* [National Security of Ukraine]. Kyiv: Kondor, 2012.

Murray, A. T., and Estivill-Castro, V. "Cluster discovery techniques for exploratory spatial data analysis". *International Journal of Geographical Information Science*, vol. 12, no. 5 (1998): 431-443.

Novikova, O. F., and Pokotylenko, R. V. *Ekonomichna bezpeka: kontseptualne vyznachennia ta mekhanizm zabezpechennia* [Economic security: conceptual definition and secu-

rity mechanism]. Donetsk: In-t ekonomiky promyslovosti NAN Ukrainy, 2006.

Oganyan, T. M. "Indikatory otsenki vosproizvodstva ekonomicheskoy bezopasnosti regiona: na materialakh Krasnodarskogo kraya" [Indicators for assessing the reproduction of the economic security of the region: on the materials of the Krasnodar Territory]: *dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.05*, 2011.

Raievnueva, O. V., and Bobkova, O. Yu. *Dysproportsiini stotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy: instrumentarii otsiniuvannia ta rehuliuivannia* [Disproportionate socio-economic development of the regions of Ukraine: tools for evaluation and regulation]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2014.

Shevchuk, V. Ya. "Formuvannia innovatsiinoi modeli staloho rozvytku Ukrainy v postkryzoviy period" [Formation of an Innovative Model of Ukraine's Sustainable Development

in the Post-Crisis Period]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, no. 1-2 (2010): 6-8.

Soshnikova, L. A. et al. *Mnogomernyy statisticheskiy analiz v ekonomike* [Multivariate statistical analysis in economics]. Moscow: YuNITI-DANA, 1999.

Tolmacheva, A. F., Khakhulin, V. V., and Tulku, Ya. Y. "O perspektivakh gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v innovatsionnoy sfere regiona" [On the prospects of public-private partnership in the innovation sphere of the region]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 1 (2012): 231-238.

Zakharov, O. I., and Pryhunov, P. Ya. *Orhanizatsiia ta upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu subiektiv hospodarskoi diialnosti* [Organization and management of economic security of economic entities]. Kyiv: KNT, 2011.

УДК 332.142
JEL: R58

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

©2019 СІМКІВ Л. Є.

УДК 332.142
JEL: R58

Сімків Л. Є. Концептуальні основи формування та реалізації регіональної економічної політики

У статті визначено концептуальні основи формування та реалізації регіональної економічної політики. Обґрунтовано, що дана концепція забезпечить підвищення конкурентоспроможності регіонів, досягнення збалансованого територіального розвитку, здійснення комплексу започаткованих реформ, що впроваджуються на місцевому, регіональному та національному рівнях. У процесі дослідження розроблено алгоритм розробки та реалізації регіональної економічної політики, який передбачає певну послідовність етапів – від вибору концептуальних засад, принципів її формування до визначення обґрунтування стратегічних цілей і тактичних завдань, а також інструментів реалізації та оцінки їх ефективності. Розглянуто основні підходи до формування концепції регіональної економічної політики та визначено її пріоритетні напрями. Обґрунтовано, що дана політика повинна бути спрямована на вирішення стратегічних, а не поточних проблем регіонального розвитку та сприяти ефективному використанню внутрішнього потенціалу регіонів; удосконаленню міжбюджетних відносин; розширенню повноважень органів місцевого самоврядування; запобіганню зростання диспропорцій регіонального розвитку тощо.

Ключові слова: регіональна економічна політика, концептуальний підхід, регіональний розвиток, конкурентоспроможність регіону, внутрішній потенціал регіону.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-4-157-162>

Рис.: 1. **Бібл.:** 9.

Сімків Лілія Євгенівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувачка кафедри теорії економіки та управління, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76019, Україна)

E-mail: simkivililya@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8270-237X>

УДК 332.142
JEL: R58

UDC 332.142
JEL: R58

Сімків Л. Е. Концептуальные основы формирования и реализации региональной экономической политики

В статье определены концептуальные основы формирования и реализации региональной экономической политики. Обосновано, что данная концепция обеспечит повышение конкурентоспособности регионов, достижение сбалансированного территориального развития, осуществление целого ряда реформ, которые внедряются на местном, региональном и национальном уровнях. В процессе исследования разработан алгоритм разработки и реализации региональной экономической политики, предусматривающий определенную последовательность этапов – от выбора концептуальных основ, принципов её формирования до определения обоснования стратегических целей и тактических задач, а также инструментов реализации и оценки их эффективности. Рассмотрены основные подходы к формированию концепции региональной экономической политики и определены её приоритетные направления. Обосновано, что данная политика должна быть направлена на решение стратегических, а не текущих проблем регионального развития и способствовать эффективному использованию внутреннего потенциала регионов; совершенствованию

Simkiv L. Ye. The Conceptual Bases for the Formation and Implementation of the Regional Economic Policy

The article defines the conceptual bases for the formation and implementation of the regional economic policy. It is substantiated that the given concept will ensure increase of competitiveness of regions, achievement of a balanced territorial development, implementation of the complex of the initiated reforms at the local, regional and national levels. In the course of the research, an algorithm for the development and implementation of the regional economic policy has been developed, which involves a certain sequence of stages – from the choice of conceptual bases, principles of its formation to defining the substantiation of strategic goals and tactical tasks, as well as the instruments for implementation and evaluation of their effectiveness. The main approaches to the formation of the concept of regional economic policy are considered and the priority directions of this policy are defined. It is substantiated that this policy should be aimed at solving strategic but not current problems of the regional development and promoting the efficient use of the